

Limburgs
Volkskundig Genootschap

LAPJESPROEF VOOR DRIE ZUSSEN

100 artikelen over
volkscultuur in Limburg

 HET BELANG VAN LIMBURG
Limburger én wereldburger

Volkscultuur in Limburg

100 teksten verzameld door Luk Indesteege en Herman Clerinx
met een wetenschappelijke begeleiding door Hilde Schoefs
met een voorwoord van Marc Jacobs en Annick Boesmans
in opdracht van het Limburgs Volkskundig Genootschap
en met de medewerking van:

Karel Baeten, Rob Belemans, Annick Boesmans, Theo Broers, Jacques Collen, Mathieu
Driessen, Raymond Lambie, Robert Nouwen, Reinhilde Pieters, René Raets, Raymond
Rutten, Raf Van Laere, Elvira Vavedin en Mien Verdingh

Tussen 2002 en 2004 verschenen in de rubriek Duizendpoot van Het Belang van Limburg welgeteld honderd bijdragen over volkscultuur in Limburg. Ze geven een blik op de verrassende hoeveelheid volkscultuur, die in deze provincie aanwezig is. Soms gaat het om oude gebruiken die haast wanhopig proberen te overleven, soms gaat het om gloednieuwe fenomenen. Steeds bieden de teksten een beeld van wat de Limburgers bezighoudt.

In dit boek worden de honderd stukjes gebundeld. Ze werden redactioneel enigszins gestroomlijnd en geactualiseerd, en ondergingen een wetenschappelijke 'controle', maar in wezen staan ze afgedrukt zoals ze in de krant waren gepubliceerd. Om praktische redenen staan ze in dit boek per thema gegroepeerd.

In veel gevallen hebben lezers gereageerd. Ook van die reacties bevat dit boek een – helaas te beperkte – bloemlezing. Vaak vormen de reacties een schitterende aanvulling op de oorspronkelijke teksten. Bijna altijd zijn de artikels gebaseerd op eigen onderzoek van de auteurs. In veel gevallen fungeerde ook het internet als bron. Hebben de auteurs uit nog andere bronnen geput, dan staat dit onder de tekst vermeld.

Voor u begint te lezen nog even dit: de auteurs claimen over hun onderwerpen geen deskundigheid of alwetendheid. Gewapend met een hopelijk snelle blik en een scherp opmerkingsvermogen hebben ze tussen 2002 en 2004 de veranderingen in het volksculturele klimaat van hun Limburgse biotoop geregistreerd. Daarvan brachten zij verslag uit.

Bent u het niet met een bijdrage eens, heeft u vragen of kan u een en ander aanvullen, aarzelt u dan niet om te reageren. Dat kan via de website van het Limburgs Volkskundig Genootschap: www.volkskunde-limburg.be.

Dit is het tweede deel van de verzameling:

Inhoud van deel 2

De angst vaart mee

Dieventekens
Huisbeveiliging
Verkeersveiligheid
Palmtakjes
Donder en bliksem
Wijding van de kruidwis
Het spookt in Limburg
De duivel in Limburg

Dieventekens

Annick Boesmans

Mensen laten sporen na en communiceren door die sporen soms met voorbijgangers. Zo geven jeugdverenigingen hun leden aanwijzingen voor het volbrengen van zoektochten, of volgen de wandelaars van de Grande Randonnée-paden de aanduidingen met de rode en witte streepjes. Het zijn tekens die soms door anderen, maar gewoonlijk alleen door de leden van de eigen club worden begrepen. De sporen zijn relatief onopvallend, vergaan ook met de tijd en alleen grappenmakers of vandalen verkneukelen er zich in om de sporen te wissen of te ver te plaatsen. Onschuldige sporen dus. Zoals ook deze van de brandweerman die, zo berichtte onlangs Het Belang van Limburg, bij zijn pensioen met een uitgedokterde intensieve bemesting van een grasperk naast de kazerne afscheid nam van zijn collega's.

Toch zijn er ook sporen die minder onschuldig zijn. Sporen die bendeleden nalaten bijvoorbeeld. Dieven die bij hun prospecties hun spitsbroeders aanduidingen geven over huizen, die in aanmerking komen om overvallen te worden. Die boodschappen zijn zelden duidelijk en zeker niet expliciet. Zo merkte Mathieu Driessen uit As op de gevel van zijn woning een teken, dat erg op de Griekse letter bèta leek. Een klassering? Een B-categorie van woning om te bestellen? Of bevatten de rondingen van de letter een aanduiding dat er een hond is, dat de bewoners overdag thuis zijn, dat er geen alarminstallatie voorhanden is of dat men integendeel best dit huis overslaat? "Dat laatste zal het beslist niet zijn", zo weet een politieman. "Wat de sporen betekenen, weten we niet. We weten alleen dat ze verband houden met een diefstal. Op meerdere plaatsen waar werd ingebroken, troffen we dergelijke sporen aan."

Huisbeveiliging

Annick Boesmans

Met een alarminstallatie, een goede hond en soms een geweer hopen wij vandaag eventuele dieven af te weren. Hoe gebeurde dat vroeger en wat leeft daarvan voort?

Het lawaai maken en het gebruik van vuur of licht zijn al eeuwen van toepassing om de dieven – en vroeger de boze geesten – bang te maken en om zelf van de angst verlost te geraken. Want mensen waren vroeger bang, én voor de wereld die niet zichtbaar was met het blote oog én voor alles dat zich buiten de kring van het licht (open haard, olielamp of kaars) afspeelde. Boze geesten werden verantwoordelijk geacht voor alles waarvoor geen redelijke uitleg bestond: kinderen of dieren die plots ziek werden, oogsten die door een storm werden vernield, een inslag van de bliksem, ... Het pakket beschermingsmiddelen was dan ook uitgebreider dan vandaag. Er waren huiszegens, amuletten, medailles (soms onder een drempel gelegd), heksenbollen, bomen en struiken..., om er maar enkele te noemen.

Blinkende voorwerpen bezaten vanouds in het volksgeloof een afwerende kracht tegen onheil. Heksen zijn immers bang voor hun eigen spiegelbeeld, en dat geldt zeker wanneer dat beeld nog extra verwrongen wordt door een ronde bol van zilverglas, die een 'heksenbal' wordt genoemd. Ze hingen onder de lamp, voor de spiegel of zelfs in het achterhuis. Onze kerstballen vandaag lijken er erg op.

Van de bomen en struiken waren vooral de laurier, de hulst en de vlierstruik erg in trek om geesten te weren. Of ze nu allemaal met dit doel geplaatst werden, is minder waarschijnlijk. We weten bijvoorbeeld dat de vlier vliegen wegjaagt. Een vlierstruik voor de deuren of open vensters van een keuken of stal houdt dus de vliegen buiten. In het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem plaatst men ze daarom in de hoek van de legendeplanten: planten waaraan onze voorouders een magische kracht 'zouden' toewijzen. Vooral de toevoeging 'zouden' is interessant.

Waar we wel zeker van zijn, is dat huiszegens, bedevaartvaantjes en medailles sterk als afweermiddel in omloop waren. Jozef Weyns schrijft in zijn boeken *Volkshuisraad van Vlaanderen*: "... er zijn in 1892 maar weinig werkmanswoningen in de Kempen waar men den huiszegen niet aantreft. Men vindt hem gewoonlijk genageld of geplakt op de deur der moos of der kelderkamer. In sommige huizen heeft men zelfs den kost gedaan hem in een houten lijst te laten vatten en hij hangt daar, bij wijze van schilderij aan den muur der woonkamer of der slaapkamer te pronken."

Sommige van die middelen zijn nog steeds gegeerd, hoe raar dat ook moge klinken. Een hoefijzer mag dan aan betekenis verloren hebben, een heksenbol een curiosum zijn, Harry Potters' gebruik van chocolade om de geesten af te weren lachwekkend. Maar een eenvoudige zoektocht op het internet leert dat het hierboven beschreven arsenaal aan afweermiddelen nog bestaat en gebruikt wordt. Het occultisme zweert bij het vermogen van de eigen geest, en biedt edelstenen of amuletten aan om die geest bij te staan. Plantenkwekers verkopen laurier en hulst met het argument dat ze een symbolische waarde bezitten om demonen, boze geesten en vuur buiten te houden. Gelovigen als Bertha Knudde zeggen dat, met God aan je zijde, niemand je kwaad kan doen. Misschien hebt u zelf wel in uw tuin een of ander decoratief mobieltje hangen dat klingelt in de wind... om de boze geesten af te weren. Er bestaat dus een geestelijke wereld van (bij)geloof, die heel reëel en actueel is.

Reactie:

Een heksenbol werd vroeger in de open haard gehangen, want de schoorsteen was een grote opening waardoor heksen zouden kunnen binnenkomen. Een ander afweermiddel was een geldstuk in een kruikje, begraven onder de dorpel van de voordeur. Als er ergens een oud huis wordt afgebroken, kan je gaan zoeken. (Theo Broers, Moelingen)

Verkeersveiligheid

Luk Indestege

Het verkeer is moordend, dagelijks staan er ongevallen in de krant. Zelfs de verzekeringen krabbelen terug, wie zal ons nog beschermen? Misschien helpt een oude wijsheid:

Aenroep Sint-Christoffel en vertrek veilig.

Kom goed aen, en blijf op de baen.

De Heilige Christoffel had vroeger wat beperkte bevoegdheden zoals het verzorgen van klieren, gezwellen, brandwonden en zweren. Het terrein van de onweders verloor hij aan de heilige Donatus. Maar zoals elk modern bedrijf heeft hij enkele van zijn kleine specialiteiten tot een succes kunnen uitbouwen: het beschermen van de reizigers. De legende vertelt immers dat Christoffel op een dag een kind veilig over een riviertje droeg. Achteraf bleek dit de kleine Jezus te zijn. Verder werd Christoffel aangeroepen tegen een plotse dood, en dat is natuurlijk dé boeman in ons verkeer.

De autowijdingen kennen een merkwaardig stijgende populariteit. Einde juni, begin juli is het hoofdseizoen voor autowijdingen. De officiële feestdag van Sint-Christoffel is 25 juli, maar dat valt allicht wat laat voor de vakantiegangers. Vandaar. Ook een heilige moet met zijn tijd meegaan. Autowijdingen zijn bekend in Bocholt, Opgrimbie, Kessenich, Neeroeteren, Maaseik, Zwartberg, Oostham en Runkst. Er worden niet alleen auto's gewijd, maar ook vrachtwagens, moto's, fietsen en zelfs landbouwtractoren. In Bocholt is er een broederschap van Sint-Christoffel, opgericht op 15 juni 1931. Op 2 augustus van dat jaar vond de eerste wijding plaats. Dit is Limburgs oudste en meest gekende autowijding. Oostham houdt sinds 1932 zijn traditionele Sint-Christoffelbedevaart met autozegening op initiatief van de toenmalige pastoor Sak; ook daar is er een broederschap. In Opgrimbie wordt rond 25 juli aan de Grimmense kerk de Sint-Christoffelbedevaart ingericht. Het initiatief werd in 1935 genomen door Leon Wampers en pastoor Vranken. Een meer recente autowijding gebeurt sinds 1964 aan het Sint-Christoffelkerkje in de

Veldstraat in Runkst, begin juni. Ooit werden er zelfs twee rondcirkelende vliegtuigjes gewijd, samen met vier vrachtwagens en meer dan driehonderd auto's.

Bronnen:

Diverse publicaties en de dagklapper van Mathieu Driessen, te raadplegen op www.volkskunde-limburg.be

Reacties:

- Er is ook een autowijding in Riemst einde mei. Dit jaar waren er meer dan zestig voertuigen en ook enkele fietsers. Na de zegen van de pastoor ontvangen de deelnemers van de misdienaars een gezegende medaille. (Luk Indesteege, Diepenbeek)
- Sint-Christoffel wordt ook in Henis gevierd. De autowijding heeft er sinds lang plaats. Ook in Munsterbilzen is er een autowijding. (Marcel Snellinx, Hoeselt).
- Toevallig was ik vanmorgen (13/07/02) getuige van het vertrek van een groep wielertoeristen naar Lourdes. Ze zijn hun tocht begonnen met een mis en een zegening van hun fietsen. De pastoor heeft de zegen over hen en hun fietsen uitgesproken, benadrukkend dat hij hun een goede reis en een behouden terugkomst wenste. Ook hij maakte de link naar het erg drukke en nietsontziende verkeer. Wat me opviel was dat naast de Lourdesfietsers ook nog heel wat andere mensen per fiets naar dit ritueel waren afgezakt, om ook hun fiets te laten zegenen. (Karel Baeten, As)

Palmtakjes

Luk Indesteege

Op Palmzondag is er onverwacht veel volk rond de kerken. Allerhande mensen komen wat gewijde palmtakjes halen, ook niet-kerkgangers. Godsdienst en volksgeloof horen bij elkaar. De palmwijding is daar een mooi voorbeeld van. Voor de Kerk geldt Palmpasen als de herdenking van de intocht van Jezus in Jeruzalem.

Voor veel mensen hebben de gewijde palmtakken echter andere toepassingsmogelijkheden. Sommige mensen dragen een klein stukje palm in hun portefeuille. Ook in auto's ziet men wel eens palmtakjes steken.

Maar in de eerste plaats beschermen gewijde palmtakjes tegen onweer. Zijn er nog metsers die een palmtakje in metselen onder de bovenste stenen van een schoorsteen? De meeste mensen hangen een palmtakje aan een kruisbeeld, in de praktijk vaak aan hun schoorsteen omdat de bliksem daarop het eerst inslaat. Een modernere plaats voor palmtakjes tegen blikseminslag is de elektriciteitskast. Boeren steken ook palmtakjes in stallen en schuren; dat is nog altijd doeltreffender dan een brandverzekering. Voorkomen is beter dan genezen.

Een andere toepassing bij boer en tuinders is de aanwending ervan in de strijd tegen de mollen. Mollen zijn nuttige vleeseters maar in hun pijpen komen ook woelmuizen, en die eten de wortels van allerlei groenten. Mollen worden in Limburg al eeuwen verjaagd door op de drie hoeken van tuin of veld gewijde palmtakjes te steken. De vierde hoek blijft open om de aanwezige mollen te laten verdwijnen.

Daarom ook staan er in veel oude tuinen buxusstruiken. Maar de palmtakjes moeten wel gewijd zijn, anders werkt het niet. In geval van nood kan je palmtakjes afknippen van buxusstruiken op het kerkhof. Die zijn immers gegroeid uit gewijde palmtakjes, die op grafterpjes gezet worden in afwachting van een zerk.

Foto: Kerknet

Donder en bliksem

Luk Indestege

Op hete zomerdagen krijgen we regelmatig een gratis klank- en lichtspel: onweer! Zoveel natuurgeweld maakt mensen en dieren bang. De heilige Donatus († 362) is dé specialist inzake onweer. Het attribuut van heilige Donatusbeelden is meestal een wiel met vijf brandende kaarsen.

Er bestaan twee verklaringen waarom hij de beschermheilige tegen donder en bliksem werd. Een legende verhaalt dat er een hevig onweer losbrak toen men zijn relikwieën overbracht naar Munster-Eiffel. De begeleiders aanriepen de heilige en het weer klaarde op.

Een andere verklaring luidt dat Donatus de rol heeft overgenomen van de Germaanse dondergod Donar, omwille van de naamsgelijkenis. Daarom draagt Donatus in sommige afbeeldingen ook een hamer, onder meer in de kerk van Valkenburg. Dit soort germaniserende verklaringen dateert meestal uit de eerste helft van de vorige eeuw, toen volkskunde voor politieke doeleinden werd misbruikt.

Donatus wordt op 7 augustus gevierd. Dat gebeurde volgens de Tongerse volkskundige Jules Frère vroeger onder meer in Godsheide. Ook Millen (Riemst) heeft iets met Donatus. De grote torenklok is aan hem gewijd; tot rond 1960 werd zij bij onweer geluid. In de 18de eeuw was een edelman uit Rekem verdwaald in het onweer. Hij hoorde de donderklok van Millen en zo vond hij de bewoonde wereld terug. Als dank schonk hij een zilveren godslamp, die nu nog in de kerk van Millen hangt. Jules Frère schrijft dat de Walen uit de buurt bij onweer richting Millen liepen om de klok te horen luiden. Dan voelden ze zich beschermd. De donderklok van Millen splitste het onweer vaak in twee delen, één richting Bilzen en één richting Wezet (Visé). Volgens Guy Peters heeft het Concilie geleid tot de afschaffing van dit gebruik. Ook in Kinrooi werd de torenklok bij onweer geluid. Dit gebruik heeft bestaan tot ongeveer 1970, toen er een automatisch uurwerk werd geïnstalleerd en het met de hand luiden onmogelijk werd. Volgens de koster werden er twee zware klokken geluid; één van hen was de donderklok. Daardoor splitste het onweer, en één deel week meestal af naar Molenbeersel. Daar waren ze niet gelukkig met deze gang van zaken.

Het volgende versje leert dat angst hebben voor onweer niet nodig is:

Als gij de donder hoort, heeft de bliksem u niet getroffen.

Ziet gij de bliksem, dan heeft hij u gemist.

En als hij u treft, dan weet gij het toch niet meer!

Andere traditionele hulpmiddelen bij onweer: een kaars branden en een stukje gewijde kruidwis in het vuur gooien. Een preventieve actie om blikseminslag te voorkomen, is een gewijde palmtak aan de schoorsteenmantel hangen of bovenaan in metselen.

Wie zijn angst voor donder en bliksem wil ombuigen in bewondering, kan ook moderne middelen gebruiken. Kijk bijvoorbeeld eens naar www.bliksem.nl of naar <http://users.bart.nl/~boudewyn/Onweer.htm>

Bron:

Jules Frère, *Limburgsche Volkskunde*. Deel 1. Hasselt, 1926

Reacties:

Gelezen in Het Belang van Limburg: op zondag 10 augustus 2003 trok na 23 jaar opnieuw een processie door Diets-Heur (Tongeren). 150 deelnemers trotseerden de hitte in het kielzog van de Heilige Donatius. De buurtbewoners hadden de huizen mooi versierd. Het initiatief ging uit van de jongeren van de parochieraad. Carine Vandooren: "We willen ons dorp laten heropbloeien. We zochten een reden om te vieren. Bleek dat de oudere inwoners heimwee hadden naar de processie. Er stappen gelukkig ook veel jongeren mee op want volgens de traditie mag het beeld van O.L.Vrouw enkel door ongehuwde mannen worden gedragen."

Wijding van de kruidwis

Luk Indesteege

Met halfhoogst worden op verschillende plaatsen in Limburg 'kruidwissen' gewijd. Dat zijn busseltjes kruiden, die dienen als bescherming tegen de natuurelementen. Dit oude gebruik herleeft blijkbaar, want er zijn nieuwe wijdingen en het aantal bezoekers stijgt.

Op 14 augustus is er een kruidwiszegening in domein Bovy na een 'kaarskensprocessie' doorheen Bolderberg. Ook in Beringen worden op 14 oogst kruidwissen gewijd bij de halfhoogstfeesten. Verder noteren we op 15 augustus wijdingen in Niel-bij-As, Bilzen, Vlijtingen en Kanne. Een van de grootste kruidwiswijdingen vindt plaats in Elen. Onder impuls van Sylvester Colson heeft de Landelijke Gilde van Elen in 1985 opnieuw met de oude traditie aangeknoopt. Er waren 50 deelnemers en nadien steeg het succes elk jaar. In 1994 is zelfs Mgr. Schreurs de 'kroetwesj' komen wijden aan de kapel van O.L.Vrouw-van-Rust in de Laak. Deze kapel dateert uit 1740; zij wordt verzorgd door de familie Roebroek. Vorig jaar waren er meer dan 400 aanwezigen.

De kruidwissen in Elen bestaan uit boerenwormkruid ('kroetwesj') en het geurige bijvoet of processiekruid. Op andere plaatsen gebruikt men tot 9 kruiden, onder meer kattenstaart, Sint-Janskruid, donderkruid, alsem, vossenstaart en een notentak mét noten. Wanneer men op de bloemen van het Sint-Janskruid knijpt, lopen er rode druppels uit, zogezegd bloed van Sint-Jan.

Het belangrijkste doel van de kruidwis was om huizen met strodaken tegen onweer te beschermen. Bij zwaar onweer werd in de open haard een takje opgebrand, en men geloofde dat de rook het onweer verdreef.

foto: Kruidwiswijding aan de kapel van Mazenhoven (Leut) Kerknet

Bron: Gegevens van Sylvester Colson

Reacties:

- Sylvester Colson uit Elen meldt dat de familie Roebroeck niet meer voor de kapel kan zorgen, want zij is uitgestorven. De grond en de kapel van O.L.Vrouw-van-Rust in de Laak behoren nu toe aan de parochie, een schenking van de laatste overlevende jonge juffrouw Roebroeck. De kapel wordt verzorgd, geverfd en voorzien van nieuwe kaarsen door een jonkman uit het dorp. De opbrengst van de kaarsenverkoop is voor hem. De gemeente onderhoudt het grasperceel. In 2002 waren er bij de wijding van de 'kroetwesj' weer meer dan 400 aanwezigen. Er rijst echter een probleem met het boerenwormkruid: dat is nog moeilijk te vinden. Daarom werden de kruidwissen wat kleiner gemaakt dan vroeger.
- Theo Broers uit Moelingen (Voeren) meldt dat in zijn dorp tot in de jaren zestig een wijding van kruidwissen bestond. De kruidwis bestond enkel uit boerenwormkruid. Het doel van kruidwissen was strooien daken te beschermen tegen brand bij onweer. Daartoe werd de kruidwis aan de schoorsteenmantel gehangen. Verder werd een deel van de kruidwis in de stallen gehangen. Gedroogde delen van de kruidwis werden in de schuur onder de vruchten gestrooid. Met het verdwijnen van strooien daken is ook de kruidwiswijding verdwenen.
- Bepaalde kruiden uit de kruidwis worden door vogelliefhebbers in halfrijpe toestand geogst, als bijvoeding bij de zaadmengsels die in de handel te koop zijn. In juli-augustus staan twee kruiden uit de 'kruidwis' in bloei: boerenwormkruid en bijvoet. Boerenwormkruid bloeit van juli tot september en werd oorspronkelijk door de boeren gebruikt om aan de varkens te voederen, omdat het een wormafdrijvend effect zou hebben. Als vogelvoer worden de zaden geogst als ze halfrijp zijn. Deze zaden zouden wormafdrijvend en ruibevorderend zijn, terwijl de specifieke geur het ongedierte uit de volièrres zou verdrijven. Bijvoet bloeit van juli tot november en is een van de oudste geneeskundige kruiden. Romeinse soldaten stopten tijdens hun veroveringstochten bijvoet in hun sandalen om vermoeidheid te voorkomen. Vandaar ook de naam. Bijvoet zou de geslachtsdrift bij vogels opwekken en roodfactorige vogels hun natuurlijke rode kleur helpen behouden. (Willy Sals, Hoelbeek)
- De parochie Bree, 't Hasselt, Sint-Lutgardis (ongeveer 300 inwoners) heeft sinds 1997 de traditie van de kruidwiswijding weer opgenomen. Voor hen symboliseert de kruidwis de dankbaarheid voor de vruchten der aarde. Ze is een smeekgebed om gevrijwaard te blijven van onheil als ziekten en onweer. De kruidwis is uit 7 verschillende planten samengesteld: 2 broodgraansoorten, 2 geneeskrachtige kruiden, 2 kruiden die het onweer afslaan en als 7de een notenblad, dat zeker niet mag ontbreken. De kruidwis werd vroeger samengebonden met een 7 el lang lint, dat opgelegd werd bij ziekten van dieren. Bij onheil werden een paar takjes afgebroken en in het haardvuur verbrand. De kruidwis werd ook aan de stal- of de huisdeur opgehangen. (Leen Janssen-Simons, voorzitter van de parochieraad, 't Hasselt - Bree)
- Op 15 augustus, feest van O.L.Vrouw-Hemelvaart, worden in de parochie Zichen-Bolder (Riemst), nog de kruiden gewijd. Dit gebruik gebeurde vroeger op veel meer plaatsen, om God te danken voor de geneeskraft en zegen over het voedsel af te smeken. In de meeste parochies ging de kruidenwijding bij de vernieuwing van de liturgie verloren, zoals ook de wijding van Sint-Hubertusbrood. Maar in Zichen-Bolder krijgt die ritus nog meer omvang door de Bolderse kermis,

die niet denkbaar is zonder kruidenwijding. Dan trekken de mensen met de 'krootwés' in de hand naar de wijdingsplechtigheid en de eucharistieviering, in het parochiale centrum dat dan altijd stampvol zit. Die kruidenwijding vergt ook heel wat inspanning vanwege de parochieraad. Een paar dagen voor de kruidenwijding trekken enkele mensen naar de grens van Limburg en Luik. Daar groeien tal van krijtlievende planten, die volgens oud gebruik in de kruidenbundel thuishoren. Zo'n bundel bevat onder meer boerenwormkruid (tegen de duivel), Sint-Jansriem en marjolein (beiden voor de magische kracht), duizendblad (dat beschermt tegen onweer) en tarwestengels. Volgens oude voorschriften worden die bloemen nog altijd met de hand geplukt, en in kleine busseltjes met een lint samengebonden. (Mathieu Jongen)

Het spookt in Limburg

Luk Indesteege

Blijkbaar griezelen Limburgers graag. Het spookkasteel is van de meeste kermissen verdwenen maar er is iets nieuws: spokentochten. In de wintermaanden duiken ze overal op, elk jaar meer.

De openlijke interesse voor griezelen is duidelijk geworden via de Halloweenfeesten. Toch vinden blijkbaar veel Limburgers dat Amerikaanse nepgriezelen niet spannend genoeg en zoeken ze meer. Gedurende heel de winterperiode nodigen allerhande organisaties, zoals KWB, BGJG, oudercomités, studentenclubs enzovoort, hun achterban uit op een spokentocht, een griezelroute of een 'pitslampenwandeling'. Gewoonlijk komen er honderden bezoekers op het spektakel af: allen willen ze wel eens de stuipen op het lijf gejaagd worden door goed in elkaar gestoken decors en verrassende tussenkomsten van vampiers en kettingzagen: "Mijn papa was op de grond gaan liggen onder een stapel bladeren, en toen wij eraan kwamen dachten we dat daar een echt lijk lag."

In Eigenbilzen startte de oudervereniging van de basisschool in 1993 met een bescheiden spokentochtje. Op zaterdag 7 februari 2004 waren er 2700 deelnemers. Die kwamen zelfs van Hamont, Heers en Maastricht voor de 6 km lange tocht door donkere straten en steegjes, weilanden en bosjes. Onderweg zorgden 12 spokenteams voor de griezelige momenten.

Die spokentochten zijn natuurlijk niet zomaar ontstaan. We hebben een rijke traditie aan spookverhalen, die nog niet helemaal uit het collectieve geheugen zijn verdwenen. Op www.volksverhalenbank.be staan 1052 spokenverhalen die tussen 1946 en nu in Limburg werden opgetekend. We vinden er onder meer verhalen over luchtgeesten, plaaggeesten, watergeesten, vuurgeesten en aardgeesten. Verder zijn er de laatste decennia ook nog 3406 heksenverhalen in Limburg genoteerd. Dan laten we nog even de vele verhalen over duivels, zwarte katten en weerwolven terzijde. Deze website met Limburgse verhalen telde tijdens het eerste jaar van zijn bestaan al meer dan 100.000 bezoekers. Genoeg stof tot griezelen dus. Harry Potter en Halloween zijn enkel aanleidingen om de oude griezeltraditie weer aan te zwengelen. En de beste griezelfilm kan het niet halen van de live belevenis, buiten op een donkere winteravond.

Naast het griezelen bezitten spokentochten nog een ander belangrijk element. Ze eindigen steevast met soep, glühwein, jenever of andere producten die de kas van de organisatoren spijzen. Zo koppelt men in Limburg het nuttige aan het (on)aangename.

Reacties:

- Naar mijn bescheiden mening zijn al deze tochten zeker niet overgewaaid van andere continenten maar zijn zij gestart in ons eigen Limburg. Op 31 maart 1990, toen was er nog geen sprake van griezeltochten, organiseerde de KWB van Waterschei haar eerste Heksentocht. Deze Heksentocht is ontstaan naar het idee van een avondwandeling die reeds enkele jaren doorging in Zutendaal, nl. de 'uilentocht'. De Heksentocht kende een zeer groot succes en velen voelde zich geroepen om deze formule ook bij hen te gebruiken. We kregen veel bezoek van andere verenigingen die ook wel zo een tocht wilde organiseren, en dit ook deden met wisselend succes. De Heksentocht is echter de enige tocht die nog steeds bestaat; zelfs vele deelnemers van uit het buitenland mogen wij

begroeten. Wij mogen dan toch wel zeggen dat wij de voorloper waren van al deze tochten. (Jef Blokken, voorzitter, Genk)

- Op 6 maart 2004 was er een Halloweenparty (jaja!) in zaal Paral te Alken, reeds voor de 17de keer georganiseerd door Chiro Joento van Terkoest-Alken. Een week later was het weer van dattum: een 'I-Scream party' in het Vlierhof in Vliermaal, georganiseerd door Chirogroep Spratske. (Affiches gezien door Luk Indesteege, Diepenbeek)

Foto: J. Herregods

De duivel in Limburg

Luk Indesteege

De duivel is een populaire figuur, ook nu nog. Op het internet heeft hij bijna 40.000 Nederlandstalige vermeldingen. Dat hebben we te danken aan paus Gregorius de Grote. Die heeft alle bestaande heidense godheden en demonen tot duivel benoemd tijdens de grote missioneringsgolf van de 7de eeuw. Dat was gemakkelijker dan ze af te schaffen want het volksgeloof is taai. Een aantal foto's (zie www.volkskunde-limburg.be) die van het brandende WTC-gebouw in New York werden gemaakt, tonen volgens veel mensen het gezicht van de duivel, compleet met baardje, grijns en hoortjes. Nu is het natuurlijk zo dat foto's vaak worden gemanipuleerd. Maar CNN en AP die de foto's verspreid hebben, benadrukken dat er niet met de afbeeldingen is geknoeid.

Er doen verschillende sagen de ronde over hoe je Pietje Pek kan ontmoeten. Ga om middernacht naar een kruispunt waar een kruisbeeld staat, en neem een zwarte kip mee. De duivel komt dan en geeft u een pak geld in ruil voor uw ziel. Een geschikte plaats daarvoor is wellicht het duivelskruis te Vrijhern, tussen Riksingen en Sint-Huibrechts-Hern. Over die plek bestaan veel verhalen, die tot nu verteld worden.

Andere duivelssagen spelen zich af rond duivelsstenen. Dat zijn grote harde zandstenen met grillige vormen. Soms staat er een soort hoefijzervormige afdruk in, misschien is dat wel de bokkenpoot van de duivel. De meest beroemde duivelsstenen met hoefafdruk liggen in Langerlo (Genk) en Zonhoven (de Holsteen). Verder liggen er ook duivelsstenen in Maasmechelen, Opgrimbie, Diepenbeek, Wellen en Kozen. Ook in Rekem kent men een duivelssteen. Hij ligt op het grondgebied van Lanklaar. De paters van Rekem haalden hem om in een nieuwe kerk te verwerken. Bij het verlaten van Lanklaar liep een zwarte kat onder de kar door. Toen ze dat beest even later doodreden, vielen de twee paarden ook dood neer.

We kunnen de duivel ook aan de kaarttafel ontmoeten. Er doen in Limburg verschillende kaartverhalen met de duivel de ronde. Drie mannen in een café willen kaarten. Ze vragen aan een vreemdeling die binnenkomt, of hij de vierde man wil zijn. Hij speelt mee en wint bijna alle geld. Wanneer één van de stamgasten zich bukt om een gevallen kaart op te rapen, ziet hij de bokkenpoten van de vreemdeling. Aansluitend daarbij bestaan er kaartersuitdrukkingen die naar de duivel verwijzen: "De duivel steekt zijn staart op" (slechte kaarten). Of: "De duivel breekt geen kruis" (spelers die tegenover elkaar zitten delen hetzelfde lot).

Bronnen:

Jan Swerts, Limburgse duivelssagen in de 19de en 20ste eeuw, *Ethnologia Flandrica*, 17 (2001)

Reacties:

Over de duivelsstenen in Langerlo (Genk) worden enkele legenden verteld:

De zondvloed heeft deze keien tot in Genk verplaatst. Later hebben mensen geprobeerd om de stenen stuk te slaan omdat ze veel te groot waren. Maar dat lukte niet; niemand kreeg er ook maar een brokje

af. Na de zondvloed had de duivel uit kwaadheid met zijn voet op de stenen geschopt, waardoor ze uiterst hard waren geworden.

Op een dag had de duivel in Langerlo een ontmoeting met een missionaris-visser uit Munsterbilzen. De missionaris dwong de duivel Langerlo te verlaten. Voor hij verdween, plantte de duivel de afdruk van zijn hoef in de stenen. Als teken van de overwinning plaatste de missionaris vervolgens een kruis op de nabije hommelsberg.

In het artikel worden verschillende duivelsstenen vermeld. Die zijn bijna allemaal onvindbaar. Ofwel kwamen ze alleen in legendes voor, ofwel bestonden ze vroeger maar heeft de moderne tijd ze opgeslorpt. Wie weet doen ze tegenwoordig dienst als fundering voor een huis of weg. Zo belandt de duivel misschien toch nog waar hij thuishoort: onder de grond, in de onderwereld... (Herman Clerinx, Hasselt)

Foto: H. Clerinx

Op verschillende stenen in Limburg (zoals hier, in Langerlo-Genk) heeft de duivel een afdruk van zijn hoeven achtergelaten.

Theo Broers uit Moelingen meldt dat in de Voerstreek jenever ook gebruikt werd om de angst wat te verdrijven gedurende het waken bij een opgebaard lichaam. Soms liep dat wat uit de hand: ooit hebben de wakers de kist rechtop in een hoek gezet.